

METROPOLIALUETTA KOSKEVA ESISELVITYS – toimeksianto ja organisointi

Valtiovarainministeriö ja ympäristöministeriö asettivat 3.7.2012 kuntauudistukseen liittyvän ja metropolialuetta koskevan esiselvityksen valmistelua varten johtoryhmän. Johtoryhmän toimikaudeksi asetettiin 3.7. – 31.12.2012.

Esiselvitys perustuu pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelman toteuttamiseen. Hallitusohjelman mukaan hallitus toteuttaa koko maan laajuisen kuntauudistuksen, jonka tavoitteena on vahvoihin peruskuntiin pohjautuva elinvoimainen kuntarakenne.

Hallitusohjelman mukaan kunta- ja palvelurakennerekaisujen merkitys korostuu metropolialueella. Hallitusohjelman mukaan tarve metropolialuetta koskevalle erilliselle laille selvitetään.

Hallitus linjasi 5.6.2012 iltakoulussa uudistuksen jatkovalmistelua metropolialueen osalta siten, että alueella tarvitaan sekä kuntarakenteen muutoksia että jonkin tyyppistä metropolihallintoa. Hallitus selvittää erilaiset vaihtoehdot metropoliratkaisuksi alueen yhteisen suunnittelun ja ohjauksen tueksi erityisesti maankäytön, asumisen ja liikenteen kysymyksissä, sekä kilpailukyvyyn vahvistamiseksi ja segregaaation ehkäisemiseksi. Työ käynnistetään esiselvityksellä, jossa kartoitetaan tulevat kuntajakoselvitysalueet ja erilaiset vaihtoehdot metropoliratkaisuksi alueen kuntien kanssa.

Esiselvityksen tavoitteena on 3.7.2012 asettamispäätöksen mukaisesti kartoittaa osana kuntauudistusta ja yhteistyössä alueen kuntien kanssa metropolialueen kuntajakoselvitysalueet sekä erilaiset vaihtoehdot metropolihallinnoksi alueen yhteisen suunnittelun ja ohjauksen tueksi.

1. Selvityshenkilöiden tarkemmat tehtävät ja työnjako

Esiselvityksen toteuttavat tehtävään nimettävät 6 selvityshenkilöä (Asikainen Jarmo, Paqvalin Rolf, Mononen Kirsi, Myllyniemi Pekka, Turunen Juhani, Tuimala Aija), jotka toimivat työ- tai sopimussuhteessa valtiovarainministeriöön. Selvityshenkilöiden toimikausi kestää 31.1.2013 saakka.

Selvitys on kokonaisuus, jossa tarkastellaan metropolialueen kunta- ja palvelu- sekä hallinnon rakenteiden kehittämistarpeita ja tehdään näitä koskevia ehdotuksia mm. alueen tulevaisuuden sekä kansainvälisen ja kansallisen kilpailukyvyyn lähtökohdista. Helsingin metropolialueen tulee olla Euroopan metropolialueiden kanssa kilpailukykyinen sekä sosiaalisesti, ympäristöllisesti ja taloudellisesti kestävä ja tehokas. Selvityshenkilöiden tulee esittää mahdolliset vaihtoehtoiset mallit alueen kuntarakenteeksi sekä vaihtoehdot metropolihallinnosta, jotka luovat parhaat hallintorakenteelliset edellytykset em. tavoitteiden toteuttamiselle. Vaihtoehdoissa on huomioitava, että kuntarakenteiden kehittäminen ja metropolihallinto kytkeytyvät toisiinsa. Selvityshenkilöiden on myös esitettävä, mitä he suosittelevat vaihtoehtoista malleista toteutettavaksi.

Selvityshenkilöt toteuttavat selvityksen yhteistyössä. Selvityshenkilöistä Paqvalin ja Mononen vastaavat erityisesti vaihtoehtoista malleista metropolihallinnoksi; Asikainen, Myllyniemi, Turunen ja Tuimala erityisesti kuntajakoselvitysalueista. Lisäksi projektipäällikkönä toimiva Asikainen vastaa selvittäjien työn koordinoinnista, ja Asikainen ja Paqvalin yhdessä kuntajako- ja metropolihallinto-osion yhteensovittamisesta.

Selvityshenkilöiden päätehtävänä on selvittää ja tehdä ehdotukset:

1. alueen tulevista kuntajakoselvitysalueista sekä
2. vaihtoehtoisista malleista metropolihallinnoksi

Lisäksi selvittäjien tulee arvioida ehdotusten vaikutuksia soveltuvin osin mm. seuraavista näkökulmista:

- Taloudelliset vaikutukset
- Vaikutukset kilpailukykyyn ja yritysten toimintaedellytyksiin
- Vaikutukset maankäyttöön, asumiseen ja liikenteeseen
- Vaikutukset viranomaisten toimintaan sisältäen mm. vaikutukset viranomaisten tehtäviin sekä valtion ja kuntien väliseen tehtävänjakoon
- Ympäristövaikutukset sisältäen mm. vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen ja ilmastoon
- Yhteiskunnalliset vaikutukset sisältäen mm. vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan, kuten ruotsinkielisiin, vaikutukset työllisyyteen ja aluekehitykseen
- Vaikutukset palvelujen järjestämiseen
- Hallinnolliset vaikutukset
- Vaikutukset demokratiaan ja kunnalliseen itsehallintoon

Selvityshenkilöiden tulee ottaa huomioon hallitusohjelman linjaukset, hallituksen asettamat yleiset reunaehdot sekä linjaukset kuntauudistuksesta. Ehdotuksissa tulee ottaa erityisesti huomioon metropolialueen kokonaisuus ja ehdotusten tulee olla perusteltuja alueen kokonaisnäkökulmasta.

Selvitettäessä sekä kuntajakoalueita että metropolihallinnon vaihtoehtoja selvityshenkilöiden tehtävänä on myös varmistaa riittävä yhteistyö ja vuorovaikutus alueen kuntien kanssa. Selvityshenkilöt vastaavat selvityksen aikana alueen kuntien näkemysten huomioon ottamisesta.

Selvityshenkilöt vastaavat selvitystehtävän edellyttämästä asiantuntijavalmistelusta ja tehtävän edellyttämistä käytännön järjestelyistä siltä osin kuin ne liittyvät vuorovaikutukseen kuntien kanssa. Henkilöt voivat hyödyntää työnsä aikana mm. ministeriöiden ja kuntien asiantuntijoita.

Ehdotuksissa selvityshenkilöiden tulee tarvittavilta osin ottaa huomioon metropolialueen yhteistyöstä tehty kotimainen ja kansainvälinen tutkimus, aiemmat alueen kuntien yhteistyötä koskevat selvitykset, kuntarakennetyöryhmän raportti ja metropolialueen kuntien siihen antamat lausunnot.

Selvityshenkilöillä on edellä kuvatun työnjaon mukainen itsenäinen toimivalta tehdä toimeksiantonsa mukaiset ehdotukset. Selvityshenkilöt kuitenkin toimivat vuorovaikutuksessa alueen kuntien ja esiselvityksestä vastaavien työryhmien kanssa.

A. **Kuntajako-osio**

Kuntajako-osion osalta selvityshenkilöiden tehtävänä on selvittää alueen tulevat kuntajakoselvitysalueet.

Selvityshenkilöiden tehtävä on

1) Tehdä ehdotuksensa alueen kuntajakoselvitysalueista tai mahdollisista vaihtoehtoista kuntajakoselvitysalueiksi sekä näitä koskevat perustelut eli ehdotukset alueista, joilla kuntien tulisi toteuttaa keskinäiset liitosselvitykset esiselvityksen toteuttamisen jälkeen. Ehdotettujen kuntajakoselvitysalueiden tulee olla perusteltuja metropolialueen kokonaisnäkökulmasta. Niiden tulee koostua kunnista, joilla on merkittävä yhdyskuntarakenteen eheyttämistarve yhteisen keskustajaman ja sen kasvupaineiden vuoksi. Selvitysalueiden tulee myös muodostaa alueellisesti eheitä ja toiminnallisia kokonaisuuksia.

Kuntajakoselvitysalueita koskevia ehdotuksia tehtäessä selvityshenkilöiden on otettava huomioon kuntauudistusta ohjaavat hallituksen 27.6.2012 vahvistamat kriteerit (ks. liite 1).

Selvityshenkilöiden on metropolialueen kokonaisetua, yhdyskuntarakenteen eheyttämistarvetta ja alueellisesti eheitä ja toiminnallisia kokonaisuuksia arvioidessaan otettava huomioon mm. seuraavia tekijöitä:

- Työssäkäyntialueet ja työssäkäynnin suuntautuminen kunnittain ja taajamittain
- Työpaikkaomavaraisuus
- Asiointi ja asioinnin suuntautuminen
- Yhdyskuntarakenteen liikkumisvyöhykkeet mikäli ne tukevat yhdyskuntarakenteeltaan eheidän alueiden syntymistä
- Alue- ja yhdyskuntarakenteiden kehittyminen ja suunnittelu
- Metropolialueen erityispiirteet
- Asuntomarkkinoiden toimivuus
- Segregaation ehkäiseminen
- Alueen kilpailukyvyn vahvistaminen

B. Metropolihallinto-osio

Metropolihallinto-osiossa selvityshenkilöiden tehtävänä on kartoittaa vaihtoehtoiset eri mallit metropolihallinnoksi.

Selvityshenkilöillä on 3 keskeistä tehtävää:

1) Kartoittaa ne tehtävät, jotka metropolihallinnon tulisi alueella hoitaa. Erityisesti tulee huomioida tehtävät, jotka liittyvät metropolialueen yhdyskuntarakenteen suunnitteluun, maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamiseen sekä kilpailukyvyn vahvistamiseen ja segregaation ehkäisyyn.

2) Tehdä tehtäväkartoituksessa syntyviin eri vaihtoehtoihin pohjautuen ehdotuksensa vaihtoehtoisista malleista päätöksenteon järjestämiseksi eli metropolihallinnoksi ja esittää mallien osalta, miten yhteinen päätöksenteko käytännössä organisoitaisiin ja mitkä olisivat eri malleissa päätöksenteon järjestämisen keskeiset periaatteet ja vastuut sekä suhde ja työnjako muiden seudullisten yhteistyöorganisaatioiden kanssa.

3) Tehdä ehdotukset rahoituksen järjestämisen vaihtoehtoista eli eri mallien osalta ehdotuksensa siitä, miten vaihtoehtoissa yhteisten tehtävien hoitoa koskeva rahoitus tulisi järjestää ja mitkä olisivat rahoituksen järjestämisen pääperiaatteet ja vastuut.

Selvityshenkilöiden tulee lisäksi tehdä alustavat arvionsa eri mallien mahdollisesti edellyttämistä lainsäädäntömuutoksista. Selvittäjien tehtävänä ei kuitenkaan ole tehdä lainsäädäntöön ja sen kehittämiseen liittyviä yksityiskohtaisia säännöshdotuksia.

C. Ehdotusten yhteensovittaminen

Kuntajako- ja metropoliosioita koskevat ehdotukset tulee yhteen sovittaa siten, että ehdotuksia laadittaessa otetaan huomioon kuntarakennemuutosten ja metropolihallinnon vaikutukset vaihtoehtoisissa ratkaisuissa.

2. Aluerajaukset

Selvitys koskee lähtökohtaisesti ja hallituksen määrittelemien ja kuntauudistusta koskeviin kriteereihin nojautuen seudun vapaaehtoisen yhteistyön piiriin yleisemmin luettavia 14 kuntaa (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen, Kirkkonummi, Hyvinkää, Pornainen, Tuusula, Kerava, Järvenpää, Nurmijärvi, Mäntsälä, Sipoo ja Vihti).

Arvioitaessa vaihtoehtoja metropolihallinnoksi selvityshenkilöillä on myös mahdollisuus tehdä ehdotuksia, jotka koskevat 14 kunnan ohella muitakin kuntia.

Arvioitaessa alueen kuntajakoselvitysalueita ja huomioiden hallituksen koko maata koskevat kriteerit, selvityshenkilöiden on mahdollista tehdä ehdotuksia, jotka koskevat 14 kunnan ulkopuolisiakin kuntia. Tällöin on erityisesti otettava huomioon toiminnallisia kokonaisuuksia määriteltäessä sellaiset kunnat, jotka eivät kuulu metropolialueeseen, mutta joilla kriteerien mukainen liitosselvitystarve täyttyy, ja joiden selvityksen pohjalta katsotaan muodostavan toiminnallisen kokonaisuuden metropolialueeseen kuuluvien kuntien kanssa.

3. Selvityksen toteuttamisen aikataulu

Valmistelu tapahtuu vuorovaikutuksessa alueen kuntien kanssa.

Selvityshenkilöiden tulee 31.12.2012 mennessä luovuttaa esityksensä päälinjaukset sekä näiden perustelut. Päälinjauksista tulee ilmetä selvittäjien ehdotukset alueen tuleviksi kuntajakoselvitysalueiksi, vaihtoehtoiset ehdotukset metropolihallinnoksi sekä ehdotusten keskeiset perustelut.

Tämän jälkeen selvityshenkilöt käsittelevät vielä kuntien kanssa päälinjauksia perusteluineen, minkä jälkeen selvityshenkilöt viimeistelevät toimeksiannon mukaiset ehdotuksensa. Lopullinen ehdotus on luovutettava kirjallisessa muodossa 31.1.2013 mennessä.

Lopullisista ehdotuksista pyydetään kuntien sekä tieteen edustajien ja muiden sidosryhmien viralliset lausunnot ja kannanotot.

4. Selvityskokonaisuuden organisointi

Kyseessä on selvityskokonaisuus, joka liittyy kuntauudistukseen sekä valtioneuvoston metropolipolitiikkaan.

Hallinnon ja aluekehityksen ministeriryhmä johtaa esiselvityksen etenemistä ja tekee esiselvitykseen ja sen etenemiseen liittyvät merkittävimmät päätökset.

Metropolipolitiikan neuvottelukunta seuraa esiselvityksen etenemistä.

Metropoliesiselvityksen johtoryhmä ohjaa esiselvityksen etenemistä ja raportoi neuvottelukunnalle ja Halkelle yhteistyössä selvittäjien (ja valtiovarainministeriön sekä ympäristöministeriön) kanssa selvityksen etenemisestä.

Selvittäjien päätehtävä on selvittää alueen tulevat kuntajakoselvitysalueet sekä vaihtoehtoiset mallit metropolihallinnoksi ja tehdä näitä koskevat esitykset. Selvittäjät valmistelevat ehdotuksensa vuorovaikutuksessa alueen kuntien sekä johtoryhmän kanssa. Selvittäjillä on kuitenkin itsenäinen toimivalta tehdä ehdotuksensa hallinnon ja aluekehityksen ministeriryhmälle ottaen huomioon hallituksen linjaukset ja kriteerit kuntauudistuksesta.

Selvittäjien tueksi nimetään ministeriöiden ja kuntien edustajista koostuva *tukiverkosto*, jonka tehtävä on toimia yhdyshenkilöinä sekä käytännön asiantuntija-apuna selvittäjille, tuottaa selvittäjien työn tueksi tarvittavaa tietoa sekä tuottaa selvittäjien kanssa yhteistyössä johtoryhmälle tietoa selvitystyön etenemisen seurantaan varten. Lisäksi selvittäjien avuksi voidaan hankkia muuta asiantuntija- ja/tai avustajatukea.

Valtiovarainministeriö sekä ympäristöministeriö vastaavat kokonaisuuden koordinoinnista.

Valtiovarainministeriössä vastuu- ja selvittäjien yhteyshenkilönä on neuvotteleva virkamies Inga Nyholm (etunimi.sukunimi@vm.fi) ja ympäristöministeriössä erityisasiantuntija Pekka Normo (etunimi.sukunimi@ymparisto.fi).

LIITE 1. Kuntarakenteen uudistamista ohjaavat kriteerit (27.6.2012)

Uudistuksen reunaehdot ja yleiset edellytykset

Uudistuksen toteuttamisen yleisinä edellytyksinä ja reunaehtoina ovat seuraavat:

1) Yleiset edellytykset

Uudistuksen yleisenä edellytyksenä on, että selvitysalueiden tulee muodostaa alueellisesti eheä kokonaisuus tai muu toiminnallinen kokonaisuus. Lisäksi selvitysalueen tulee olla perusteltu alueen kokonaisedun näkökulmasta.

Kuntarakenteen muodostamisen lähtökohtana ei ole yksittäisen kunnan, vaan kunkin alueen kokonaisuus.

Vahva kunta on toiminnallisesti eheä ja se vastaa laajasta palvelukokonaisuudesta. Kunnan on kyettävä järjestämään ja tuottamaan hyvinvointipalveluita tukevia, hyvinvointia edistäviä ja palvelukysyntää ennaltaehkäiseviä palvelukokonaisuuksia, jotka toimivat integroituna osana kunnan yleistä tehtäväkenttää. Näitä palveluja ovat mm. sivistys-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut. Muidenkin kunnallisten palvelukokonaisuuksien osalta, kuten yhdyskuntatekniikan ja ympäristöasioiden hoidossa sekä elinkeinojen edistämisessä tarvitaan nykyistä vahvempia toimijoita.

2) Perustuslain reunaehdot

Uudistuksen toteuttamisessa on otettava reunaehtoina huomioon perustuslain kunnallinen itsehallinto, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet sekä kielelliset oikeudet (kansalliskielet ja saamenkieli) ja saamelaisten kulttuuri-itsehallinto. Reunaehtoja tulkittaessa on otettava huomioon myös perustuslakivaliokunnan mm. kielellisiä oikeuksia koskeva tulkintakäytäntö. Perustuslain reunaehdot huomioon ottaen uudistus ei voi johtaa kielellisesti yhtenäisten alueiden pirstoutumiseen tai merkittäviin muutoksiin kielellisten oikeuksien toteutumisessa.

Kuntarakenteen uudistamista ohjaavat kriteerit

Kuntarakenteen uudistamista ohjaavat kriteerit kuvaavat kunnan kuntaliitostarvetta. Kunnalla on tarve selvittää kuntaliitosta, jos yksikin kolmesta pääkriteeristä osoittaa selvitystarvetta (palvelu- ja väestöpohjakriteeri, työssäkäynti- ja yhdyskuntarakennekriteeri, talouskriteeri). Kunta ei kuitenkaan voi jättäytyä selvityksen ulkopuolelle, vaikkei yksikään pääkriteeri osoita selvitystarvetta, mikäli alueella ei muutoin ole saavutettavissa toiminnallista kokonaisuutta.

Kriteerit ovat seuraavat:

1) Palvelu- ja väestöpohjakriteerit

Palvelu- ja väestöpohjakriteereiden tarkoituksena on hallitusohjelman mukaisesti turvata kuntarakenne, joka turvaa palvelujen järjestämisen yhdenvertaisesti koko maassa sekä vahvistaa kuntien edellytyksiä vastata itsenäisesti peruspalvelujen järjestämisestä. Tarkoituksena on lisäksi vahvistaa ja edistää kuntataloudeltaan vakaampien kuntien muodostamista.

Palvelu- ja väestöpohjakriteerissä on otettu huomioon palvelujen järjestämisen, tuottamisen ja rahoittamisen edellyttämä riittävä väestöpohja. Tarkastelu on tehty ottaen huomioon sekä palveluiden käyttäjien tarpeet ja oikeudet saada yhdenvertaisesti palveluja että kuntien taloudelliset ja toiminnalliset ja henkilöstövoimavaroihin perustuvat mahdollisuudet vastata palvelutarpeisiin. Kunnalla on oltava myös kyky toimia eheän ja vahvan palveluorganisaation vastuorganisaationa.

Palvelu- ja väestöpohjatarkastelussa on pyritty palvelujen turvaamisen lisäksi varmistamaan mahdollisuudet toiminnan kehittämiseen. Kasvattamalla palveluiden järjestäjien väestöpohjaa vähennetään kuntien välisiä eroja, jotka liittyvät väestön palvelutarpeeseen tai rahoituskykyyn. Riittävät taloudelliset sekä henkilöstövoimavarat ovat edellytys kunnan ja koko alueen elinvoimalle ja kehittämiselle.

- Sosiaali- ja terveydenhuollon kannalta kunnan väestöpohjan on oltava vähintään noin 20 000 asukasta. Väestöpohja luo mahdollisuudet omaan palvelutuotantoon, matalan kynnyksen palveluihin sekä lähipalveluihin. (Tämä vähimmäisväestöpohja ei kuitenkaan riitä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraatioon).
- Perusopetuksen laadukas ja yhdenvertainen järjestäminen edellyttää vähintään noin 50 lapsen ikäluokkaa.
- Laajempi väestöpohja parantaa myös kunnan edellytyksiä järjestää ja kehittää mm. kulttuuri-, nuoriso- ja kirjastotoimen sekä rakennusvalvonnan, yhdyskuntatekniikan ja ympäristönsuojelupalveluita
- Vahva kunta pystyy luomaan riittävät edellytykset kasvulle ja työllisyydelle, sekä kantamaan paitsi palveluiden järjestämisvastuun, myös vastaamaan itse kunnan riittävästä omasta palvelutuotannosta. Vahva ja itsenäinen kunta kykenee hallitsemaan markkinoita palveluiden tuotantotapojen monipuolistuessa ja vastaamaan vaatimuksiin asukkaiden valinnanvapauden lisäämisestä.

Väestöpohjan täyttävät kunnat eivät voi jättäytyä uudistuksen ulkopuolelle, mikäli väestöpohjan täyttävää toiminnallista kokonaisuutta alueella ei muutoin ole saavutettavissa.

2) Työpaikkaomavaraisuus-, työssäkäynti- ja yhdyskuntarakennekriteerit

Vahva peruskunta muodostuu luonnollisista työssäkäyntialueista ja voi tehokkaasti vastata yhdyskuntarakenteen hajautumiskehitykseen. Työssäkäynti- ja yhdyskuntarakenteet kuvaavat asukkaiden arjen näkökulmasta alueita, joilla kuntarajojen merkitys on vähäinen, sekä kuntien keskinäistä riippuvuutta ja osaltaan kuntien työmarkkinadynamiikkaa ja kuulumista samaan talousalueeseen. Näillä alueilla kuntien kehittäminen on elinkeinorakenteen näkökulmasta voimakkaasti sidoksissa yhteen. Työssäkäynti- ja yhdyskuntarakennekriteerit osoittavat kuntaliitostarpeen lisäksi kuntaliitoksen selvityssuuntaa.

Työpaikkaomavaraisuus-, työssäkäynti- ja yhdyskuntarakennekriteerit ovat toisilleen vaihtoehtoisia kriteereitä selvitystarvetta arvioitaessa.

a) Työpaikkaomavaraisuuskriteeri: Työpaikkaomavaraisuudella tarkoitetaan kunnan työssäkäyvän väestön ja kunnassa olevien työpaikkojen suhdetta. Vahva työpaikkaomavaraisuusaste kuvaa kunnan elinvoimaisuutta, kilpailukykyä ja kykyä vastata alueensa elinkeinotoiminnan kehittämisestä.

o Selvitystarvetta osoittaa, mikäli työpaikkaomavaraisuuskriteeri jää alle 80 prosentin

b) Työssäkäyntikriteeri: Pendelöinti on laajamittaista. Pendelöinnillä tarkoitetaan työssäkäyntiä oman asuinkunnan ulkopuolella. Tarkastelu perustuu Tilastokeskuksen työssäkäyntialueiden pendelöintiprosentteihin ja sitä sovelletaan seuraavasti:

Suuret kaupunkiseudut:

o Kunnasta pendelöinti Tilastokeskuksen työssäkäyntialuejaon osoittamaan keskuskuntaan on vähintään 35 %. Pendelöinnin suuntautuminen osoittaa selvitysalueiden suunnat. Suuriksi kaupunkiseuduiksi luettaisiin tässä Tampereen, Turun, Oulun, Lahden, Jyväskylän ja Kuopion seudut.

Muut työssäkäyntialueet

o Kunnasta pendelöinti Tilastokeskuksen työssäkäyntialuejaon osoittamaan keskuskuntaan on vähintään 25 %. Pendelöinnin suuntautuminen osoittaa selvitysalueiden suunnat.

c) Yhdyskuntarakennekriteeri: Kokoa yhteen aluetta, jolla yhteisen maankäytön, asumisen ja liikenteen päätöksenteon tarve on suurin. Koskee kaupunkiseudun keskustaajamaa ja lähitaajamaa silloin, kun keskustaajaman kasvupaine ulottuu vahvana lähitaajamaan asti.

Yhdyskuntarakennekriteeritarkastelu perustuu Suomen ympäristökeskuksen taajamaluokitteluun. Tukena voidaan tarvittaessa käyttää myös selvityksiä asioinnin suuntautumisesta sekä yhdyskuntarakenteen liikkumisvyöhykkeistä silloin, kun ne tukevat yhdyskuntarakenteeltaan eheiden alueiden syntymistä.

Kunnilla on kuitenkin selvitysvelvollisuus, vaikka työpaikkaomavaraisuus- tai pendelöintiprosentti ei sitä edellyttäisi, jos selvitystarve on ilmeinen yhdyskuntarakennekriteerin ja alueen kokonaistarkastelun perusteella.

Kriteerin soveltaminen Helsingin metropolialueella: Metropolialueella selvitysalueiden tulee koostua kunnista, joilla on merkittävä yhdyskuntarakenteen eheyttämistarve yhteisen keskustaajaman ja sen kasvupaineiden vuoksi. Alueen on lisäksi oltava perusteltu alueen kokonaisnäkökulmasta ja muodostettava toiminnallinen kokonaisuus.

3) Talouskriteeri

Taluskriteerin tarkoituksena on varmistaa kunnan taloudellinen kantokyky vastata peruspalveluiden järjestämisestä, rahoituksesta ja tuottamisesta.

Taluskriteerin täyttäisivät kunnat,

- joiden rahoituksen riittävyttä tai vakavaraisuutta kuvaavat kunnan talouden tunnusluvut alittavat kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 63a §:n perusteella annetun valtioneuvoston asetuksen raja-arvot kahtena vuonna peräkkäin (kriisikunnat); tai
- joiden talous on kriisiytymässä ja tunnusluvut lähestyvät valtionosuuslain 63a §:n mukaisten raja-arvojen täyttymistä. Tässä tapauksessa kriteerissä otetaan huomioon 63a §:n perusteella annetun valtioneuvoston asetuksen raja-arvot kolmena vuonna peräkkäin. Kuntaliitostarvetta osoittaisi, jos kunnan taloudessa
 - o alittuu neljä tunnuslukujen mukaista raja-arvoa valtionosuuslain 63a §:n kuudesta tunnuslukujen mukaisesta raja-arvosta tai
 - o taseen kertynyttä alijäämää on vähintään -500 euroa asukasta kohti viimeisessä tilinpäätöksessä ja alijäämää toiseksi viimeisessä tilinpäätöksessä.

Poikkeusperusteet

Kriteereistä poikkeamisen tulisi olla mahdollista mm. erityisen harvan asutuksen, kielellisten oikeuksien turvaamisen sekä toiminnallisen kokonaisuuden muodostumisen perusteella. Poikkeukset eivät kuitenkaan ole automaattisia, vaan niiden tarve arvioidaan kussakin tapauksessa erikseen. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon alueen näkökulma ja poikkeamisen tulee olla mahdollista vain, jos kunnalla on edellytykset vastata palvelujen järjestämisestä ja kunnan riittävästä omasta palvelutuotannosta. Kuntarakennelakityöryhmä valmistelelee tarkemmin poikkeusperusteita edellä mainitulta pohjalta.